

POSTANOWIENIE

Dnia 2 października 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jolanta Frańczak

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania B. C.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w P.

o rentę z tytułu niezdolności do pracy,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 2 października 2018 r.,

zażalenia ubezpieczonej na postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 31 stycznia 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

1. oddala zażalenie;

**2. przyznaje od Skarbu Państwa — Sądu Apelacyjnego w (...)
na rzecz radcy prawnego S. G. tytułem kosztów nieopłaconej
pomocy prawnej udzielonej odwołującej się z urzędu kwotę 120
(sto dwadzieścia) złotych powiększoną o stawkę podatku od
towarów i usług.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P., decyzją z 31 marca 2014 r., odmówił przyznania ubezpieczonej B. C. prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Sąd Okręgowy w P., wyrokiem z 15 grudnia 2015 r., oddalił odwołanie ubezpieczonej od decyzji organu rentowego.

Apelacja ubezpieczonej od wyroku Sądu pierwszej instancji została oddalona wyrokiem Sąd Apelacyjny w (...) z 28 lutego 2017 r.

W postępowaniu przed Sądami pierwszej i drugiej instancji ubezpieczona korzystała z pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez radcę prawnego E. K.

Odpis wyroku Sądu Apelacyjnego wraz z uzasadnieniem został doręczony 24 kwietnia 2017 r. radcy prawnemu E. K. w trybie art. 387 § 3 k.p.c. Następnie, pismem z 6 lipca 2017 r. (data nadania pisma w urzędzie pocztowym) ubezpieczona sformułowała wniosek o ustanowienie dla niej pełnomocnika z urzędu dla potrzeb sporządzenia i wniesienia skargi kasacyjnej, jednakże pisma tego nie podpisała.

Postanowieniem z 21 lipca 2017 r. Sąd Apelacyjny ustanowił dla B. C. pełnomocnika z urzędu w osobie radcy prawnego E. K. dla potrzeb postępowania kasacyjnego. Z kolei postanowieniem z 22 sierpnia 2017 r. Sąd Apelacyjny zmienił wcześniejsze orzeczenie w ten sposób, że ustanowił dla ubezpieczonej pełnomocnika z urzędu, o którego wyznaczenie zwrócił się do Okręgowej Izby Radców Prawnych w Ł. Pismem z 30 sierpnia 2017 r. Okręgowa Izba Radców Prawnych w [...] poinformowała Sąd Apelacyjny w (...) o wyznaczeniu dla ubezpieczonej pełnomocnika z urzędu w osobie radcy prawnego S. G., w związku z czym zarządzono doręczenie wyznaczonemu pełnomocnikowi odpisu wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) z 28 lutego 2017 r. z uzasadnieniem w trybie art. 124 § 3 k.p.c. Doręczenie nastąpiło 15 września 2017 r.

Skargę kasacyjną wniosła pełnomocnik ubezpieczonej ustanowiona przez Sąd Apelacyjny (pełnomocnik z urzędu) radca prawny S. G. 13 listopada 2017 r.

Postanowieniem z 28 grudnia 2017 r. Sąd Najwyższy zwrócił – na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c. – skargę kasacyjną wraz z aktami sprawy Sądowi Apelacyjnemu w (...) w celu rozważenia zachowania terminu do wniesienia skargi z uwzględnieniem treści art. 124 § 3 k.p.c., jak również tego, że odpis wyroku Sądu Apelacyjnego z uzasadnieniem został doręczony pełnomocnikowi ubezpieczonej 24 kwietnia 2017 r., natomiast niepodpisany wniosek ubezpieczonej o ustanowienie pełnomocnika z urzędu został wniesiony 6 lipca 2017 r.

Postanowieniem z 31 stycznia 2018 r. Sąd Apelacyjny w (...) odrzucił skargę kasacyjną, uznając ją za spóźnioną.

W uzasadnieniu postanowienia o odrzuceniu skargi Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę, że zgodnie z art. 118 § 2 k.p.c. umocowanie pełnomocnika ustanowionego z urzędu wygasa najpóźniej z chwilą prawomocnego zakończenia postępowania (czyli wydania wyroku przez sąd drugiej instancji). Przepis ten nie stoi na przeszkodzie złożeniu przez pełnomocnika z urzędu wniosku o doręczenie wyroku sądu drugiej instancji wraz z uzasadnieniem (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 11 grudnia 2015 r., III CZ 53/15, LEX nr 2004197; z 11 maja 2011 r., I UZ 11/11, LEX nr 1402597), co uczynił pełnomocnik ubezpieczonej w rozpoznawanej sprawie.

W ustawowym terminie, poza wnioskiem pełnomocnika z urzędu E. K. o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem, nie wpłynął żaden inny wniosek tego rodzaju, który można by zakwalifikować jako pochodzący od strony skarżącej w rozumieniu art. 398⁵ § 1 k.p.c. (tj. bezpośrednio od samej ubezpieczonej). Mając na względzie te okoliczności, należało przyjąć, że wniosek pełnomocnika ubezpieczonej radcy prawnego E. K. o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie odpisu wyroku Sądu Apelacyjnego z 28 lutego 2017 r. z uzasadnieniem otworzył ubezpieczonej B. C., poczynając od 24 kwietnia 2017 r., czyli daty doręczenia wyroku z uzasadnieniem, dwumiesięczny termin do wniesienia skargi kasacyjnej. Termin ten upływał ubezpieczonej 26 czerwca 2017 roku (art. 115 k.c. w brzmieniu obowiązującym do 1 stycznia 2017 r., jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 459). Jak wynika z art. 124 § 3 k.p.c., bieg terminu do wniesienia skargi kasacyjnej zostałby przerwany, gdyby przed jego upływem ubezpieczona zgłosiła wniosek o ustanowienie przez sąd adwokata lub radcy prawnego (pełnomocnika z urzędu) dla potrzeb postępowania kasacyjnego, co jednak nie nastąpiło. Wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu w celu wniesienia skargi kasacyjnej ubezpieczona sformułowała dopiero w piśmie nadanym w urzędzie pocztowym 6 lipca 2017 r., a zatem z przekroczeniem ustawowego dwumiesięcznego terminu do wniesienia skargi kasacyjnej. Wniosek nie był opatrzony podpisem wnoszącego i tym samym nie odpowiadał wymogom pisma procesowego z art. 126 § 1 k.p.c.

Dalszy bieg postępowania kasacyjnego przed Sądem Apelacyjnym pozostaje indyferentny z punktu widzenia zachowania terminu do wniesienia skargi kasacyjnej.

Skarga kasacyjna jako spóźniona podlegała odrzuceniu z mocy art. 398⁶ § 2 k.p.c. Termin do jej wniesienia upłynął 26 czerwca 2017 r., tymczasem skargę wniesiono 13 listopada 2017 r.

Zażalenie na postanowienie Sądu Apelacyjnego z 31 stycznia 2018 r. o odrzuceniu skargi kasacyjnej wniosła ubezpieczona, reprezentowana przez pełnomocnika wyznaczonego z urzędu. W zażaleniu zarzucono naruszenie art. 398⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 124 § 3 i art. 117 § 5 k.p.c. oraz art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez ich niezastosowanie i odrzucenie skargi kasacyjnej, mimo że została wniesiona w terminie dwóch miesięcy od dnia doręczenia pełnomocnikowi wyznaczonemu dla odwołującej się z urzędu odpisu orzeczenia wraz z uzasadnieniem. Pełnomocnik wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości oraz przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej w postępowaniu zażaleniowym, powiększonych o podatek od towarów i usług. Jednocześnie oświadczył, że koszty te nie zostały zapłacone w całości ani w części.

W uzasadnieniu zażalenia pełnomocnik ubezpieczonej podniósł następujące okoliczności.

W dniu 15 września 2017 r. pełnomocnikowi odwołującej się został doręczony z urzędu, w trybie art. 124 § 3 k.p.c., wyrok Sądu Apelacyjnego w (...) z 28 lutego 2017 r. z uzasadnieniem. W związku z tym, 15 września 2017 r. rozpoczął bieg dwumiesięczny termin na wniesienie skargi kasacyjnej, liczony od dnia doręczenia orzeczenia wraz z uzasadnieniem ustanowionemu radcy prawnemu. Sąd Apelacyjny w (...) nie tylko doręczył w trybie art. 124 § 3 k.p.c. odpis wyroku z 28 lutego 2017 r. wraz z uzasadnieniem pełnomocnikowi odwołującej się, lecz także udostępnił wyznaczonemu przez organ samorządu radcowskiego pełnomocnikowi z urzędu wgląd w akta sprawy i wyraził zgodę na wykonanie ich fotokopii, co oznacza, że dopuścił pełnomocnika do udziału w postępowaniu międzyinstancyjnym zmierzającym do sporządzenia skargi kasacyjnej. W aktach sprawy znajdowało się zarządzenie, w którym stwierdzono,

że wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu został złożony przez odwołującą się w terminie (k. 249). Ponadto, kilkakrotnie w aktach sprawy powtarzały się informacje potwierdzające, że wniosek odwołującej się o ustanowienie pełnomocnika z urzędu został złożony w terminie. Zgodnie bowiem z treścią art. 124 § 3 k.p.c., wyrok sądu drugiej instancji doręcza się z urzędu w sytuacji, gdy wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu został złożony w terminie. Doręczenie zatem z urzędu wyroku sądu pełnomocnikowi ustanowionemu z urzędu uprawniało do przyjęcia, że rozpoczął się dla pełnomocnika termin na wniesienie skargi kasacyjnej. Tego samego zdania był Sąd drugiej instancji, który kilkakrotnie odmawiał przesłania akt organowi rentowemu, powołując się przy tym na to, że pełnomocnikowi odwołującej się został doręczony w trybie art. 124 § 3 k.p.c. wyrok z uzasadnieniem i w związku z tym biegnie termin na sporządzenie skargi kasacyjnej. Co więcej, Sąd Apelacyjny, do którego 13 listopada 2017 r. wpłynęła skarga kasacyjna sporządzona przez pełnomocnika ubezpieczonej przed upływem dwóch miesięcy od dnia doręczenia jej odpisu orzeczenia wraz z uzasadnieniem, uznał, że została ona wniesiona w terminie. Sąd drugiej instancji zbadał wymagania formalne skargi kasacyjnej, następnie zarządził jej doręczenie organowi rentowemu i przesłanie akt do Sądu Najwyższego. Do tego momentu Sąd Apelacyjny w (...) nie znajdował żadnych uchybień mogących spowodować odrzucenie skargi kasacyjnej. W związku z tym, odrzucenie skargi kasacyjnej po otrzymaniu postanowienia Sądu Najwyższego o zwrocie skargi kasacyjnej jest w świetle takiego stanu faktycznego i prawnego niedopuszczalne. Zgodnie bowiem z postanowieniem Sądu Najwyższego z 26 stycznia 2016 r., II PZ 16/15 (LEX nr 1970390), ustanowienie pełnomocnika z urzędu w postępowaniu kasacyjnym, który jest uprawniony do wniesienia skargi kasacyjnej w otwartym dla pełnomocnika terminie kasacyjnego zaskarżenia, liczonym od dnia doręczenia mu kontestowanego wyroku wraz z uzasadnieniem w trybie art. 124 § 3 k.p.c., wyklucza odrzucenie sporządzonej przezeń skargi kasacyjnej przez sąd drugiej instancji na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c., ponieważ skarga nie była spóźniona ani z innych przyczyn niedopuszczalna.

Zdaniem pełnomocnika skarżącej, odrzucenie skargi kasacyjnej w opisanym stanie faktycznym stoi ponadto w sprzeczności z zasadą legalizmu wyrażoną w art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, która oznacza, że działania pochodzące od

organów państwa cieszą się domniemaniem ich zgodności z prawem. Tym samym, doręczenie z urzędu, w trybie art. 124 § 3 k.p.c., wyroku Sądu drugiej instancji wraz z uzasadnieniem potwierdzało uznanie, że wniosek o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu został złożony w terminie, a tym samym dla pełnomocnika biegnie termin na wniesienie skargi kasacyjnej liczony od dnia doręczenia mu tego wyroku. Gdyby bowiem Sąd uznał, że wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu został złożony po terminie, to w sytuacji wyznaczenia pełnomocnika z urzędu nie powinien był doręczać mu z urzędu wyroku wraz z uzasadnieniem, a ewentualnie jedynie na wniosek pełnomocnika. Wówczas nie otworzyłby pełnomocnikowi terminu do wniesienia skargi kasacyjnej, a pełnomocnik ten mógłby, znajdując podstawy do sporządzenia skargi kasacyjnej, sporządzić skargę i wnieść jednocześnie o przywrócenie terminu do wniesienia skargi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie okazało się nieuzasadnione, a wydane przez Sąd Apelacyjny postanowienie o odrzuceniu skargi kasacyjnej odpowiada prawu.

Zgodnie z art. 117 § 2 k.p.c., osoba fizyczna może się domagać ustanowienia dla niej adwokata lub radcy prawnego, jeżeli wykaże, że nie jest w stanie ponieść kosztów wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. Zgodnie z art. 117 § 4 k.p.c., wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego strona zgłasza na piśmie lub ustnie do protokołu w sądzie, w którym sprawa ma być wytoczona lub już się toczy. Osoba fizyczna, która nie ma miejsca zamieszkania w siedzibie tego sądu, może złożyć wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego w sądzie rejonowym właściwym ze względu na miejsce swego zamieszkania, który niezwłocznie przesyła ten wniosek sądowi właściwemu.

Jak wynika z przytoczonych przepisów, ubezpieczona powinna była skierować wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu albo do Sądu Apelacyjnego w (...) (w którym toczyła się sprawa) albo do Sądu Rejonowego w S. (właściwego ze względu na miejsce jej zamieszkania), przy czym powinna była to zrobić w terminie do wniesienia skargi kasacyjnej (czyli w terminie dwóch miesięcy od doręczenia jej poprzedniemu pełnomocnikowi z urzędu odpisu wyroku Sądu Apelacyjnego z uzasadnieniem).

Zgodnie z art. 124 § 3 k.p.c., w razie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego na wniosek zgłoszony przed upływem terminu do wniesienia skargi kasacyjnej przez stronę, która prawidłowo zażądała doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem, sąd doręcza ustanowionemu adwokatowi lub radcy prawnemu orzeczenie z uzasadnieniem z urzędu, a termin do wniesienia skargi kasacyjnej biegnie od dnia doręczenia pełnomocnikowi orzeczenia z uzasadnieniem.

Z przytoczonego przepisu wynika, że wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego powinien być zgłoszony do właściwego sądu (art. 117 § 4 k.p.c.) przed upływem terminu do wniesienia skargi kasacyjnej.

Według art. 398⁵ § 1 k.p.c., skargę kasacyjną wnosi się do sądu, który wydał zaskarżone orzeczenie, w terminie dwóch miesięcy od dnia doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem stronie skarżącej.

W rozpoznawanej sprawie termin do wniesienia skargi kasacyjnej (wynikający z art. 398⁵ § 1 k.p.c.) rozpoczął bieg 24 kwietnia 2017 r., z chwilą doręczenia pełnomocnikowi skarżącej radcy prawnemu E. K. odpisu wyroku Sądu Apelacyjnego z uzasadnieniem, a upłynął 26 czerwca 2017 r. (art. 165 k.p.c. w związku z art. 112 k.c. w związku z art. 115 k.c.). W tym czasie ani do Sądu Apelacyjnego w (...), ani do Sądu Rejonowego w S. nie wpłynął wniosek ubezpieczonej o ustanowienie dla niej pełnomocnika z urzędu w postępowaniu kasacyjnym. Wniosek taki został skierowany do Sądu Apelacyjnego dopiero 6 lipca 2017 r., czyli po upływie terminu do wniesienia skargi kasacyjnej, wynikającego z art. 398⁵ § 1 k.p.c. i art. 124 § 3 k.p.c.

Jak wynika z powyższych rozważań, nie doszło do naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 398⁶ § 2 k.p.c. w związku z art. 124 § 3 k.p.c. Skarga kasacyjna została odrzucona nie dlatego, że pełnomocnik ubezpieczonej z urzędu przekroczył dwumiesięczny termin do wniesienia skargi liczony od dnia doręczenia mu uzasadnienia wyroku Sądu Apelacyjnego (termin liczony od tej daty został zachowany), lecz dlatego, że ubezpieczona przekroczyła dwumiesięczny termin do zgłoszenia wniosku o ustanowienie dla niej pełnomocnika z urzędu określony w art. 124 § 3 k.p.c., liczony od pierwotnej daty doręczenia odpisu wyroku z uzasadnieniem jej pełnomocnikowi, ponieważ wniosek ten skierowała do właściwego Sądu po upływie tego terminu.

Sąd Najwyższy nie stwierdził naruszenia art. 398⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 124 § 3 i art. 117 § 5 k.p.c. oraz art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez jego niezastosowanie. Błędne czynności Sądu Apelacyjnego polegające na ustanowieniu dla odwołującej się pełnomocnika z urzędu i doręczeniu mu odpisu wyroku z uzasadnieniem nie mogą zniweczyć skutków naruszenia przez odwołującą się art. 398⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 124 § 3 k.p.c. Powołany przez skarżącą pogląd Sądu Najwyższego przedstawiony w postanowieniu z 26 stycznia 2016 r., II PZ 16/15, nie ma bezpośredniego zastosowania w rozpoznawanej sprawie. Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym obecne zażalenie przychylił się do stanowiska przedstawionego w postanowieniu z 12 października 2017 r., I UZ 32/17 (OSNP 2018 nr 9, poz. 128).

Okoliczności dotyczące przyczyn złożenia wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu po terminie, i negatywnych konsekwencji błędnych decyzji odwołującej się, mogą być rozważone i uwzględnione w postępowaniu o przywrócenie terminu do zgłoszenia wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu (art. 168-169 k.p.c.), nie mają jednak wpływu na ocenę co do zasadności i zgodności z prawem zaskarżonego postanowienia Sądu Apelacyjnego o odrzuceniu skargi kasacyjnej z powodu przekroczenia terminu z art. 124 § 3 k.p.c.

Mając na względzie przytoczone okoliczności, Sąd Najwyższy oddalił zażalenie na podstawie art. 394¹ § 3 k.p.c. w związku z art. 398¹⁴ k.p.c.